

РОЛЬ ІНОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ У ЗАСВОЄННІ ЗНАНЬ СТУДЕНТАМИ

Ярмола Т.І., Катеренчук І.П.

*«...ніяка повивальна баба не в силах
вивести на світло плід, якщо не буде живого і
сильного руху і напруги самого плоду...»*

Ян Амос Коменський

XX сесія ЮНЕСКО визначла освіту як процес та результат удосконалення здібностей та поведінки особистості, при якому вона досягає свідомої зрілості і індивідуального зростання.

Сучасний рівень педагогіки і психології викликав необхідність систематичного дослідження проблеми навчання, щоб наблизитися до її об'єктивного рішення, забезпечити роль методів в досягненні всього різноманіття цілей навчання, обґрунтувати моністичний підхід до рішення проблеми, що враховує різні аспекти методів навчання. Найголовніша перешкода на цьому шляху полягає в розкритті найістотнішого, основного в навчанні, те, що обумовило прояв різномаїття характеристик процесу і можливість керувати ним.

Індивідуальні, фронтальні форми навчання є традиційними, а колективні – принципово новими в сучасній освіті. Останнім часом інтерес студентів до навчання різко впав, чому певною мірою сприяли застарілі форми заняття.

Нововведення або інновації, характерні для будь-якої професійної діяльності людини і тому, природньо, стають предметом вивчення, аналізу і впровадження. Інновації самі по собі не виникають, вони є результатом наукових пошуків, передового педагогічного досвіду окремих викладачів і цілих колективів. Цей процес не може бути стихійним, він потребує управління.

Пошук інновацій у формах навчання привів до появи так званих нестандартних занять. Серед найбільш поширених типів нестандартних занять найбільш поширені: ділові ігри, прес-конференції, заняття типа КВК, заняття-

конкурси, заняття-«суди», заняття-концерти, ролеві ігри, заняття-конференції, заняття-семінари, інтегровані заняття, заняття-екскурсії і ін.

З впровадженням в учбово-виховний процес сучасних технологій педагоги усе більше освоюють функції консультанта, порадника, вихователя. Це вимагає від них спеціальної психолого-педагогічної підготовки, оскільки в професійній діяльності викладача реалізуються не лише спеціальні, наочні знання, але і сучасні знання в області педагогіки і психології, технології навчання і виховання. На цій базі формується готовність до сприйняття, оцінювання і реалізації педагогічних інновацій.

В. А. Сластенін пише «поняття "інновація" означає новину, новизну, зміни; інновація як засіб і процес передбачає введення чого-небудь нового. Стосовно педагогічного процесу інновація означає введення нового в цілі, зміст, методи і форми навчання і виховання, організацію спільної діяльності викладача і того, хто вчиться».

Б. Т. Ліхачов виділяє наступні функції форм організації навчання:

- навчально-освітня;
- виховна;
- організаційна;
- психологічна;
- розвиваюча;
- інтегруюче-діференціююча;
- систематизуюча і структуруюча;
- комплексуюча і координуюча;
- стимулююча.

Всі вони перегукуються в сучасній схемі отримання вищої освіти за допомогою впровадження інноваційних технологій, а саме інтерактивних форм навчання.

Інтерактивні форми навчання та міжпредметна інтеграція – це важливі питання, які не втрачають своєї актуальності на сучасному етапі підготовки студентської молоді до обраної професії і є особливо важливими у здійсненні

навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах. Вони посилюють інтерес до навчання, розвивають творче, продуктивне мислення, вчать культурі спілкування, поліпшують міжособистісні взаємини, але, водночас, під час використання активних форм і методів навчання підвищуються вимоги до викладача, який сьогодні повинен виступати в ролі організатора пізнавальної діяльності студентів, а не переповідача інформації. Сучасний викладач повинен уміти створювати ділову, творчу обстановку, вести діалог, дискусію, та спонукати до самостійності у здобуванні знань.

Спостерігаючи за нашими студентами, ми переконуємося в тому, що дехто з них може самостійно опанувати новий матеріал. Аналізуючи одержані нами статистичні дані, можемо сказати, що: самі засвоїти навчальний теоретичний матеріал і базові практичні знання можуть приблизно 16 % студентів 4 курсу, близько 20 % п'ятикурсників, 25 % студентів 6 курсу. Більшість студентів з різних причин не готові до самоосвіти навіть на випускному курсі. А це не припустимо в такій галузі, як медицина, де шляхом самостійного навчання лікар повинен удосконалюватись постійно.

На нашу думку, кожен творчо працюючий педагог прагне, щоб студенти свідомо оволодівали та розуміли, як отримуються наукові знання; вчилися використовувати спостереження, висувати гіпотези, робити теоретичні висновки та проводити лікування.

Щоб навчити студентів самостійно працювати, ми формуємо у них прийоми навчальної діяльності за допомогою структурно-логічних схем, блок-схем, різноманітних алгоритмів, які не допускають хибних кроків, спільно з ними складаємо «правила» проведення спостережень, постановки діагнозу, призначення схем обстеження і т. ін. Серед цих дій важливе місце посідає навчання студентів самоконтролю за своєю діяльністю.

Як ми це здійснюємо? Перш за все, привчаємо їх систематично ставити собі запитання, починаючи із загальних: «Яка мета даної дії (Для чого я це роблю?)», «Чи правильно я чиню?» — і, згідно з відповідями, коригувати свою роботу. Далі навчаємо студентів оперувати теоретичними знаннями, а

перевіряти свої дії — за допомогою аналогічних тестових завдань (в тому числі і за допомогою комп'ютерних програм).

Свідомість в навчанні нерозривно пов'язана з активністю того, хто вчиться, з його творчістю. Ян Коменський писав: «...ніяка повивальна баба не в силах вивести на світло плід, якщо не буде живого і сильного руху і напруги самого плоду...». Виходячи з цього, одним з найголовніших ворогів навчання Ян Коменський вважав бездіяльність і лінь того, хто вчиться.

Багато хто скаржиться на слабку підготовку школярів. В чому причина? Заглянемо в середину цієї проблеми.

Принцип повторення і вправи такий само старий, як і саме навчання. Ще стародавній китайський філософ Конфуцій будував систему навчання на принципі повторення і вправи. В середині століття вони стали універсальними методами навчання. Проте розуміння вправи змінювалося за різних епох у зв'язку із зміною цілей і змісту навчання. За часів Я.Коменського в школах пануюче положення займали формалізм і зубріння, вони і досі займають «пальму першості».

За великого обсягу предметів і введення значної кількості нових дисциплін школярам залишається єдине – зубріння, на самостійне осмислення брак часу. Тому і приходять вчорашні школярі в вищі учбові заклади без необхідних задатків до самостійної роботи і фундаменту для логічного мислення. Додати відсутність достатньої мотивації студентів до навчання і сучасний економічний стан освіти і країни в цілому – і ми маємо «сирого» спеціаліста в майбутньому, що не припустимо для такого вузу, як медичний.

Свою головну роль — роль педагога — на кожному занятті ми вбачемо в наступному: навчити студентів самостійно аналізувати інформацію, бачити прорахунки у висловлюваннях одногрупників, аргументувати свою думку, вміти відстоювати або переглядати її в разі необхідності, відшукувати оптимальні рішення. Таким чином, кожне заняття з психологічною і педагогічною метою можна поділити на такі складові:

I. Розминка. Її головна функція — створення сприятливого психологічного клімату для розвитку особистості.

II. Обґрунтування навчання. Кожна тема заняття має бути обґрунтованою, усвідомлюватись теоретично і використовуватись на практиці.

III. Ступінь актуалізації. На даному етапі студенти активно пригадують, що вони знають з цієї теми, встановлюють рівень власних знань, доповнюють наявні відомості новими знаннями.

IV. Ступінь усвідомлення змісту. На даному етапі студент здобуває нову навчальну інформацію. Викладач всебічно сприяє, щоб студент самостійно аналізував та отримував інформацію, перевіряв своє особисте розуміння цієї інформації.

V. Ступінь рефлексії. Студент висловлює засвоєну інформацію своїми словами і стає власником ідеї. Між студентами відбувається обмін думками, їх аналіз, відбір, приймаються рішення.

Вже вкотре переконаємося, що сучасні заняття — це заняття, на яких мають переважати:

- інтелектуальна активність;
- допитливість;
- компетентність;
- вміння дискутувати;
- незалежність мислення;
- самокритичність.

У сучасному занятті надзвичайно важливо продумувати кожен окремий його елемент. Необхідно вміти визначати педагогічні ситуації, що ведуть до розпізнавання, упорядкування й систематизації знань, виявлення і пояснення суті досліджуваного, перетворення і застосування знань на практиці.

Проводимо також заняття, які спрямовані на формування і розвиток вмінь аналізувати свою роботу, знаходити і виправляти допущені помилки. Це заняття-обговорення результатів виконаних самостійних практичних

(особливо чергування у відділеннях) та тестових контрольних робіт, заняття аналізу тематичного оцінювання. Щоб студенти набули такого вміння, організуємо поетапну самооцінку виконаних завдань.

Самостійне виправлення помилок оцінюється додатковими балами. Виконання контрольної роботи піддається уже самоперевірці: студенти вдома за допомогою підручників, прослуханих лекцій, інформації, отриманої при сумісних обходах з професором і записів у робочому зошиті аналізують правильність постановки діагнозу, а потім на занятті коротко характеризують свою роботу: якщо є необхідність, то говорять про те, з чим не впорались і яких припустилися помилок (у зошитах у них повинні бути записані правильно обґрунтовані діагнози і складені схеми обстеження і лікування).

Узагальнюючи основні напрямки іноваційних методів в сучасному педагогічному процесі необхідно виділити основні його наголоси:

- перенесення акценту з викладацької діяльності педагога на пізнавальну діяльність студента, на формування творчої методики його самоучіння та самоактуалізації, в тому числі й навчально-пізнавальної діяльності;
- перехід від традиційних, інформативних, монологічних методів і форм навчання до діалогічних;
- комп'ютеризація і технологізація навчання;
- цілеспрямоване впровадження особистісно-орієнтованих технологій навчання.

Обмеженість часу, який відводиться на вивчення дисципліни не дає змоги повноцінно реалізувати діалог „викладач – студент”, бо кількість студентів групи іноді досить велика. Обмеженість коштів не дає можливість повністю реалізувати діалог „студент – комп'ютер” з усіх дисциплін. А що заважає реалізувати діалог „студент – студент”, висока ефективність якого доведена в психології та методології? Одним із шляхів залучення студентів до спілкування під час навчального процесу є застосування на заняттях групових форм роботи. Питання організації діяльності студентів у групах та

дослідження ефективності цієї роботи займалися такі відомі вчені, як Ж. Піаже, Я.С. Виготський та ін. Дослідники стверджують, що групова форма роботи позитивно впливає на розвиток мовлення, комунікабельності, мислення та інтелекту. Але на думку вчених, більш результативною є робота в малих групах, її називають кооперативною формою діяльності, тобто робота в мікрогрупах за конкретним завданням.

Використання інтерактивних методів навчання дозволяє студентам глибше розуміти, засвоювати і використовувати інформацію, формувати систему знань за обраною спеціальністю та включити в її більш масштабну систему міжпредметних зв'язків (тобто реалізувати основні аспекти інтеграції навчання).

Принципи інтерактивного навчання передбачають:

- безпосередню участь кожного учасника занять, що зобов'язує викладача зробити кожного студента активним шукачем шляхів і засобів вирішення тієї чи іншої проблеми;

- взаємне інформаційне та духовне збагачення. При цьому навчальний процес організовано таким чином, щоб його учасники мали можливість обмінятися своїм життєвим досвідом, одержаною інформацією, набутими знаннями;

- особистісно орієнтований підхід щодо адаптованого навчання.

На навчальних заняттях використовуються інтерактивні форми (бесіди, спільне викладання нового матеріалу, рефлексивна підготовка, обґрунтування висновків на основі дискутування, групові форми, робота в мікрогрупах) та різні методи викладання.

Метод „Круглого столу”, де застосовуються такі форми, як зустріч із спеціалістами, що мають профорієнтаційну спрямованість, вченими, завідуючими відділень, медичними працівниками за фахом, де вирішуються проблеми та розглядаються різні точки зору.

Метод „Ділової гри” – дозволяє наблизити до реальних життєвих ситуацій через моделювання майбутньої професії.

Семинар-кросворд як оперативний метод контролю дозволяє найбільш оперативно і об'єктивно оцінити рівень знань з певної теми, найбільш складної і важливої, як модульний контроль з використанням текстів, комп'ютерних програм.

Інтерактивна навчальна діяльність сприяє розвитку тих особистісних якостей, які не можуть розвиватися вербально: вміння працювати в колективі, брати відповідальність за свій вибір, розділяти відповідальність; аналізувати результати своєї діяльності; відчувати себе членом команди, працювати самостійно, використовувати можливості комп'ютерних інформацій, Internet.

Впровадження сучасних форм і методів у навчально-виховний та виробничий процес підготовки медичних фахівців має свою результативність і спонукає викладачів до подальшої творчої викладацької діяльності.